

הרב יצחק רונס

מגע פיזי בין בני זוג נשואים

ראשי פרקים:

- א. ביאה שלא כדרכה
- ב. ביאה דרך איברים
- ג. מעשה ער ואונן
- ד. הוצאת זרע בידים שלא לכוונת השחתה

א. ביאה שלא כדרכה

בגמרא בנדרים אנו למדים לדעת חכמים שכלל אין ההלכה מטילה הגבלות על בני הזוג בשעת תשישים זה עם זה, ו'כל מה שאדם רוצה לעשות באשתו עושה'. אולם, הראשונים נחלקו בשאלה אם הדברים נאמרו אכן ללא כל סייג וכלול בהם אף היתר להוציא זרע במסגרת מעשה ביאה שלא כדרך כל הארץ.

הטור (אבן העזר סימן כה) מסכם את שיטות הראשונים ופותח תחילה בדעה המחמירה המיוחסת לרמב"ם¹:

ואשתו של אדם מותרת לו, לפיכך כל מה שירצה לעשות באשתו עושה, בועל בכל עת שירצה ומנשק בכל אבר שירצה, ובא עליה בין כדרכה בין שלא כדרכה בין דרך איברים, ובלבד שלא יוציא שכבת זרע לבטלה, ור"י פירש דאפילו בהוצאת שכבת זרע נמי מותר לשמש שלא כדרכה, ובלבד שלא יהא רגיל כן, אלא אקראי בעלמא שמתאוה לאשתו לשמש שלא כדרכה אלא אסור להיות רגיל בכך...

התשובה לשאלתנו תלויה לכאורה במחלוקת זו: לדעה המיוחסת לרמב"ם כל היתר מעשי שיינתן לבני הזוג יותנה בכך שהדבר לא יביא את הבעל להוצאת זרע, ואילו לדעת ר"י אין בעיה זו מתעוררת כלל.

ב. ביאה דרך איברים

אולם מסקנה זו צריכה עדיין בירור נוסף. דבריו של ר"י נאמרו ביחס להוצאת זרע בעקבות ביאה שלא כדרכה, ויש לבחון אם היתרו זה חל אף ביחס להוצאת זרע כתוצאה ממעשי התקרבות אחרים שבין בני הזוג אותם כינו חכמים בלשון 'ביאה דרך איברים'.

1. יש לציין כי לחלק מהראשונים (כדוגמת הר"ן בסנהדרין שדבריו יובאו בהמשך) היתה גירסה אחרת בדעת הרמב"ם, ולפיו דעת הרמב"ם וזה בנקודה זו לדעת ר"י. גירסה זו מופיעה ברוב כתבי היד הקדומים – עיין ברמב"ם פרינקל.

מניסוח ההלכה בטור שלעיל, ניתן לדייק כי ר"י חולק על כל שנאמר לפניו וכי לדעתו ההיתר להוציא זרע באופן אקראי כתוצאה ממעשה ביאה שלא כדרכה תקף אף לביאה דרך איברים, וכך אכן הבין בעל ה'דרישה' כי ההיתר חל על שני המקרים בשווה².

אולם, באוצר הפוסקים מובאת דעת הפני משה המדייק בדברי הרמ"א (אהע"ז כה' ב'), כי ההיתר של ר"י מתייחס להוצאת זרע במסגרת ביאה שלא כדרכה בדווקא, ואין להחילו על מעשה ביאה דרך איברים.

מקור החילוק הנ"ל במעמד ההלכתי הנבדל של מעשה ביאה שלא כדרכה וביאה דרך איברים ביחס לכל דיני התורה (איסורי עריות, קידושי ביאה וכו')³, שממנו ניתן להבין שאין מקום להחיל בהכרח היתר הנאמר ביחס למעשה האחד על חברו. ב'אוצר הפוסקים' הובאו דברי הפני משה ללא חולק, ואולם מהעיון בדברי הפוסקים נראה כי רבים פסקו למעשה כהבנתו של הדרישה דווקא⁴.

בכדי להבהיר את צדדי המחלוקת, נעיין בדברי ר"י במקורם.

ג. מעשה ער ואונן

הגמרא ביבמות (דף לד:) קובעת כי ער ואונן נענשו על ששימשו עם תמר שלא כדרכה. הראשונים במקום עמדו על הסתירה לכאורה בין קביעה זו לבין דעת חכמים (גדלים כ:): המתירים לאדם לשמש עם אשתו באופן זה.

בדברי התוספות על אתר (יבמות לד: ד"ה 'ולא כמעשה ער ואונן'), מובאים דבריו של ר"י שהציע שתי דרכים ליישב סתירה זו. לתירוצו הראשון יש לחלק בין מעשה ביאה שלא כדרכה המותר כשלעצמו (ללא הוצאת זרע), לבין השחתת זרע במסגרת ביאה זו שזהו העון עליו נתפשו ער ואונן.

2. כך כותב הדרישה בריש סימן כג, ובסימן כה ג, אף מדייק מכאן כי לעיתים הביטוי 'ביאה שלא כדרכה' אינו מכוון למעשה 'הפיכת השולחן' בדווקא, אלא משמש כביטוי כללי לכלל אופני הביאה שאינם כדרך כל הארץ.
3. ביאה שלא כדרכה נחשבת כמעשה ביאה של ממש, ואילו הביאה דרך איברים נחשבת למעשה פריצות בעלמא, ראו רמב"ם איסורי ביאה כא ט.
4. לפי מנהג שהיה נפוץ בקהילות ישראל, החתן לא היה בועל את בעילת המצוה עד שעוברים ימים מספר ממועד החתונה. המהר"ם מינץ (תשובה מט) מזכיר דרך אגב כי בימים שבינתיים, הנוהג היה כי החתן מתקרב אל אשתו ואף בא עליה דרך איברים. ובשולחן חלקת יעקב (אהע"ז פו) אף ביאר כי המנהג נוסד מתוך כוונת מצווה: "מפני שאחר הביאה נאסרה עליו כנדה... והוא רוצה איזה ימים לשחק עמה בחיבוק ונישוק ושאי קריבות, ולשמחה, וכמו שהאריך מהר"ם מלובלין דגם זה הוא מצוה, ומזה נתפשט מנהג שלא להזדווג עמה תיכף כדי שתהיה לו אפשרות איזה ימים לשמחה בשארי מיני קריבות". בשו"ת יד הלוי (אבן העזר כ) ציין כי המהר"ם מינץ וכן המור וקציעה (או"ח סימן רפ) מזכירים בדבריהם מנהג זה מבלי לגנותו, ועל כן הסביר שם כי אין במנהג זה משום עבירה על איסור הוצאת זרע לבטלה, זאת בהסתמך על דעת ר"י המתיר באקראי הוצאת זרע שלא לכוונת השחתה. (אמנם היד הלוי צירף אף את הטיעון כי בדרך רחוקה ייתכן והכלה תתעבר אף מביאה זו). לאור מחלוקתם של הדרישה והפני משה, סביר להניח כי אחת מטענות המתנגדים למנהג (עיי' בש"ך י"ד קצב יא) היתה משום בעיית השחתת הזרע בביאה דרך איברים.

“ואומר ר”י דהתם (במסכת נדרים) מיירי בלא הוצאת זרע – דשרי, דכיוון דליכא השחתת זרע לא הוי כמעשה ער ואונן”

הגמרא בנדרים התמקדה בבירור צורת הביאה המותרת בין בעל לאשתו, ובהקשר לכך קבעה כי ‘כל מה שרוצה אדם לעשות עם אשתו עושה’, וכי אין מציאות של ביאה אסורה בין איש לאשתו הטהורה. אולם, אין ללמוד מכך כי הדבר מותר למעשה, שכן הגמרא כלל לא עסקה בצדדים בעייתיים אפשריים אחרים הכרוכים בו, ואכן על מעשה זה בדיוק נענשו ער ואונן משום השחתת זרע, וכדברי הר”ן (סנהדרין נח: ד”ה ומי איכא מיד):

שאף על פי שהענין אסור לעשות, מכל מקום הביאה בעצמה אינה ערוה, ואינה ביאה של איסור. אבל עניין השחתת זרע, איסור אחר יש לו. ומאי דאמרו התורה התירתיך לו היינו שאין בה משום איסור ערוה אלא משום השחתת זרע...

בתירוץ השני מציע ר”י ליישב בין הסוגיות באופן שונה לחלוטין, לפיו יש להבין את ההיתר שבגמרא בנדרים כפשוטו: מעשה ביאה שלא כדרכה מותר לחלוטין בין איש לאשתו הגם שהמעשה כרוך בהוצאת זרע. לדרך זו מסביר ר”י כי מבחינה חיצונית אין כל הבדל בין המעשה המותר לחטאם של ער ואונן, שכן ההבחנה שבין השניים תלויה בכוונתו של האדם: “ועוד אומר ר”י, דלא חשוב כמעשה ער ואונן אלא כשמתכווין להשחית זרע, ורגיל לעשות כן תמיד, אבל באקראי בעלמא, ומתאוה לבוא על אשתו שלא כדרכה שרי, כדאמרינן בנדרים, כל מה שאדם רוצה לעשות באשתו יעשה...”⁵ – ההיתר שבגמרא בנדרים מתייחס אל אדם המתאוה לשמש את אשתו שלא כדרכה, ועושה כן באופן אקראי בכדי למלא תאוותו, ואילו ער ואונן שימשו כך בקביעות ובשיטתיות⁶, היות וכוונתם היתה להשחית בכך את זרעם ולוודא שהאשה לא תתעבר ולא תוליד⁷.

5. וכך גם בסנהדרין נח עמוד ב בתוספות ד”ה מי איכא מיד נאמר: “ויש לומר שלא אסיר אלא שעושה כך שלא תתעבר ויכחיש יופיה, אבל אם רוב תשמישו כדרכה אלא שבאקראי מתאוה לה שלא כדרכה שרי”

6. לדברי הנצי”ב (מש”ב דבר ב פח) הקריטריון העיקרי הוא כוונת ההשחתה: “פשוט דבאמת אין נפקא מינה בין באקראי בין בתמידות – אלא משום דבאקראי אינו עושה כן משום שרוצה להשחית זרע... אבל בתמידות אינו עושה אלא כדי להשחית זרע”. בדרך דומה הבין גם הרב פינשטיין כי לשיטת ר”י יהיה מותר עקרונית “גם בכל עת כמו באקראי” (אהע”ז ד,ע), ועל כן התיר לבעלה של אשה שאינה מוכנה לשמש עמו ללא מוך לשמש עמה במוך בתמידות.

7. בחידושו לסנהדרין (סנהדרין נח, ב ד”ה מי איכא) כותב הר”ן כי כזו היא גם דעת הרמב”ם (כך הבין בדבריו החיד”א בברכי יוסף, או”ח ר”מ, ה, והוסיף ש”כן משמע קצת מדברי ר’ יונה בחידושו לסנהדרין כ”י שם). נראה כי בגירסת הרמב”ם שלפניי, ככרוב כתבי היד הקדומים, הרמב”ם אינו מזהיר מפני איסור השחתת זרע בהקשר לביאה שלא כדרכה, וראו לעיל הערה 1. והנה אם דעת הרמב”ם היא כדעת ר”י, הדבר מאפשר להבין את דבריו בענין הנושא קטנה שנתקשו בהם רבים. אם ההיתר תלוי בכוונתו הפנימית של האדם, הרי שנקל להבין כי ההיתר לשאת קטנה תלוי בכוונת האדם הנושאה: אם נושאה משום שאוהבה או

אם לפי תירוצו הראשון של ר"י איסור השחתת זרע מקיף כל מקרה בו האדם מוציא זרע מגופו שלא במסגרת מעשה ביאה כדרכה, הרי שלתירוצו השני יש להגדיר את הענין באופן אחר לחלוטין ולומר שהאיסור חל רק במקום בו האדם משחית את זרעו בצורה מכוונת בשאיפה למנוע הולדה⁸.

מהעיון בדברי ר"י נראה לצדד בהבנתו של הדרישה לעיל, לפיו היתרו של ר"י שנאמר ביחס להוצאת זרע בביאה שלא כדרכה תקף אף לביאה דרך איברים, שכל עוד אין האדם מוציא הזרע מתוך כוונה להשחיתו אין הדבר נוגע לחטאם של ער ואונן.

ד. הוצאת זרע בידים שלא לכוונת השחתה

ואולם קשה לקבל מסקנה זו, שכן אם נאמר שמותר להוציא זרע באקראי לשם מילוי תאוה מותרת, היה עלינו להתיר לכאורה אף מעשה של הוצאת זרע בידים ממש:

"אם יש היתר להוציא זרע כשמכוין לדבר אחר, מאי טעמא אסור ליגע באמה כדי להשתיין, ומאי טעמא אסור לרכוב על גמלים, ולמיגני אפרקדי – וגם יותר מזה יקשה מאי טעמא אסור להוציא על העצים ועל האבנים? מאי שנא משלא כדרכה שמותר בשביל תאוותו..." (אגרות משה, אהע"ז סימן סד).

לדעת הרב פיינשטיין, אנו מוכרחים לומר שהיתרו של ר"י מוגבל אך ורק להוצאת זרע במסגרת מעשה התקרבות של איש לאשתו בדרך אישות, וזאת משום שהתקרבות זו נחשבת לענין חשוב ונצרך: "שבענין אישות לאיש עם אשתו, היתרה תורה להחשיב גם זה שמתאוה לבעול שלא כדרכה כצורך ואינו לבטלה ומותר... דמתכוין לתאות יצרו נחשב באיש ואשתו לצורך מחדש הקרא" (אגרות משה, אהע"ז סימן סג).

מתכלית חיובית אחרת הרי שאין בכך כל פסול, אולם אם רצונו לנושאה מתמקד בעובדה שאינה מסוגלת עדיין להוליד הרי שעובר על הוצאת זרע לבטלה. (ועיין בדברות משה יבמות [פרק א הערה קצו] שהסביר כוונת הרמב"ם בדרך דומה).

8. מצינו ככלל הסברים שונים בנוגע לשאלת מקור איסור הוצאת זרע לבטלה. יש המסבירים כי איסור זה הינו חלק ממצוות פריה ורביה, מעין 'לאו הבא מכלל עשה' של מצוה זו (ר"ת בתוספות סנהדרין נטב, ד"ה והא פריה ורביה, וכן תוספות רא"ש שם. ויש שפירשו בדרך זו אף את דעת הרמב"ם בנדה יג, ראו פסקים וכתבים אהע"ז סב), ולחילופין יש שכתבו כי מדובר באיסור עצמאי לא להוציא את הזרע מהגוף לריק על שום השחתת פוטנציאל יצירת החיים ("איסור מיוחד להשחית זרע שהוא מכיל בקרבו גרעין של חיים אנושיים", לשון השרידי אש (א, קסב, אות כז), ובדרך דומה הסביר הערוך לנר (נדה יג,א) (לדברי השרידי אש זהו איסור דרבנן והפסוקים אינם אלא אסמכתאות לרעיון זה, ואלו לדעת הערוך לנר האיסור נכלל באיסור דאורייתא הכללי של 'בל תשחית').

יש שביקשו לקשור בין תירוציו של ר"י לבין הגישות השונות בדבר מקור והגדרת האיסור, והסבירו כי בבסיס כל אחת משתי תירוציו עומדת הבנה עקרונית שונה בדבר מהותו של איסור הוצאת זרע לבטלה, ראו על כך בשרידי אש (שם אות כח), ובכיוון הפוך בתורה שלמה (בראשית לח' ט', אות מד).

אולם אם נאמר כן, הרי ששוב יש מקום לאמץ את הסברו של הפני משה לפיו היתרו של ר"י נאמר ביחס למעשה ביאה דווקא. אם היתרו של ר"י נוגע אך ורק למעשה אישות וכל המוציא זרע מחוץ למסגרת חיי האישות נחשב הדבר לבטלה ולאיסור אף שאין כוונתו בכך להשחתה, הרי שאין לנו אלא מה שחידשה תורה בפירוש. אם כך, עלינו להסיק שההיתר מצומצם אכן למעשה ביאה שלא כדרכה בלבד, ואין להרחיבו מעבר לכך ולהחילו אף על מעשה ביאה דרך איברים. כמסקנה זו נראה שיש לדייק מדבריו של הנצי"ב⁹:

"ולא קשה הא הוי השחתת זרע, דמשכבי אשה כתיב, דשני המשכבות לא מיקרי השחתת זרע אפילו אינה ראויה להוליד כמו בקטנה וכדומה, מה שאין כן במכווין שלא להתעבר" (מרומי שדה, סנהדרין נח: וחזר על דבריו אלו במשיב דבר, ב פח).

אולם, בעוד שהנצי"ב הבין בדעת ר"י שהיתר הוצאת זרע לבטלה במסגרת ביאה שלא כדרכה נלמד במה מצינו ממה שהתירה תורה לבוא על הקטנה שאינה ראויה לילד, מפורש בדברי התוס' ר"ד (יבמות יב עמוד ב') שעצם ההיתר לבוא על הקטנה מבוסס על סברא זו שאין האיסור קיים כל שאינו מוציא זרע בכוונה להשחיתו: "... איזה הוא מעשה ער ואונן שאסרה תורה כל שכונתו שלא תתעבר, כדי שלא יכחיש יופיה, ואינו רוצה לקיים פריה ורביה ממנה, אבל אם כוונתו שלא תבא לידי סכנה מותר, וכן נמי אם מתכוין לתאות יצרו ואינו מתכוין שלא תתעבר מותר, ... שכל מה שאדם רוצה לעשות באשתו עושה, ולא יקרא משחית זרעו, שאילו כן אל ישכב אדם עם הקטנה והמעוברת ועקרה"¹⁰.

הבנה זו, לפיה אין איסור להוציא זרע כל שאין כוונתו להשחית, וזאת מבלי שההיתר יוגבל למעשה אישות דוקא, הבינו שניים מגדולי נושאי כלי השו"ע. כך כותב הבית שמואל על אתר (אבהע"ז כה ב) כי מהיתרו של ר"י יש ללמוד להתיר לאדם במקום צורך חשוב להוציא זרע בידים, וכך קובע העזר מקודש (בסימן כג), כי דברי ר"י אינם מתייחסים אך ורק למקרה של ביאת איש ואשתו, וכי לשיטת ר"י "אין לחלק בין שלא כדרכה לבין ביד"^{11,12}.

9. בדעת האג"מ נראה שאין הכרח לומר כן. כאשר חידשה תורה כי כל התקרבות שבין בעל לאשה נחשבת לצורך, אין הכרח לומר שזהו רק במעשה ביאה של ממש. יתר על כן, נראה לומר שאם מילוי התאוה נחשב לצורך חשוב המתיר הוצאת זרע אף בביאה שלא כדרכה הנחשב כמעשה מגונה וכמנהג בהמה, יש מקום ללמוד מכך בק"ו אף לביאה דרך איברים.

10. מן הראוי להזכיר את הערתו של הרב הרצוג (**פסקים וכתבים** אהע"ז סב) כי רבים מהפוסקים לא זכו לראות את דברי **תוספות ר"ד** ויש לשער כי אילו הכירו היו מודים ליה.

11. וקרובים לכך דבריו של **התכמת שלמה** בשולחן ערוך על אתר (סימן כג), הכותב כי במקום צורך מצווה שאין הדבר לבטלה, הרי שאין להבחין בין הוצאה דרך ביאה להוצאה בידים. דבר זה נידון בהרחבה ביחס לזוגות האמורים לעבור הפריה חוץ גופית, ואכן נגד דעתו של הרב פיינשטיין האוסר הוצאה בידים בכל מצב, כותב הרב עוזיאל כי אין לחלק כלל, וכן פסקו רבנים נוספים מגדולי רבני ימינו כשיש צורך בדבר, עיין על כך **בנשמת אברהם** (אבן העזר כג).

12. אמנם יש להבין לשיטה זו כיצד יתרוצו את קושיותיו של הרב פיינשטיין שהבאנו לעיל מהאיסור לגעת באמתו וכי. נראה לומר לשיטה זו, שיש לחלק בין האיסור ההלכתי של

האריכות שלעיל בביאור דעת ר"י היא משום שמלשון הרמ"א שהביא דבריו (אבן העזר כ"ה, ב) יש לדייק שפסק להלכה כדעתו זו מעיקר הדין¹³.

בהכרעת השאלה הלכה למעשה, יש להתחשב בכך שבנתונים שתוארו בשאלה שלעיל יש בהתקרבות שבין בני הזוג קיום של מצוות עונה, וכן יש בדבר חשיבות רבה לשמירה על שלום הבית ולהציל מהרהורי עבירה¹⁴. ואמנם, יש להוסיף ולהעיר שלנוכח הפריצות הרבה בדורינו וקנאת ירך מחבירתה, יש מקום למשוך הדין לקולא על מנת שלא יבואו להתאווה

הוצאת זרע לבטלה המוגדר רק כהוצאת זרע לכוונת השחתה, לבין איסורים אלו אותם קבעו חז"ל בכדי להרחיק אדם מהרהורי עבירה. כדאיה להבחנה הנ"ל בין איסורים הנובעים מאיסור הזו"ל לאיסורים חינוכיים נלווים, יש לציין את דברי הרמב"ן (נדה יג. ד"ה נשים דלאו) לפיהם דברי חכמים על כך שהמקשה עצמו לדעת יהא בנידוי כלל אינם תלויים באיסור הוצאת זרע לבטלה, ויש להטיל נידוי זה על אדם הגורם לעצמו הרהורי עבירה אף לו יצויר כי אינו מחוייב כלל באיסור הוצאת זרע לבטלה.

יש לצרף לכך את העובדה שהגמרא בנדה כלל לא התייחסה להבדלים שיש בחומרת האיסור במקרים שונים (בפוסקים העוסקים בשיטת ר"ת שהאיסור הוא משום ביטול מצוות פר"י הוזכרו חילוקים שונים כגון דינו של מי שכבר מילא חובתו מחד, וצעירים שטרם התחייבו במצווה מאידך וכדומה). כך למשל כתב הרב ירוחם פערלא (ספר המצוות לרס"ג עמ' קמב, ב) כי לשיטה זו עובר על האיסור רק המשחית זרעו בתמידות, ואלו העושה כן 'לפעמים דרך מקרה בעלמא', 'אין זה ענין לעשה זו כלל'. הבנה זו לפיה דברי הגמרא החריפים בענין המקשה עצמו לדעת' מכוונים כלפי הסכנה הרוחנית שבהשתקעות היתירה ליצר ולתאוה אף במקום שהמעשה עצמו איננו אסור על פי דין, עולה אף מדברי הראב"ד שהובאו להלכה בשולחן ערוך (או"ח רמ"א) בענין המעורר את תאוותו בכדי לשמש עם אשתו הטהורה: "מי שאינו צריך לדבר (ולשמש עם אשתו) אלא שמעורר תאוה כדי למלאות תאוה, זו היא עצת יצר הרע ומן ההיתר יסיתנו אל האיסור ועל זה אמרו רבותינו ז"ל המקשה עצמו לדעת יהא בנידוי". מכאן שהיחס החמור כלפי 'הנואף בידי', אינו נובע בהכרח מכך שהאדם עובר בכך עוון חמור במיוחד, אלא שזהו המעשה המובהק והבוטה ביותר לכך שהאדם מעורר את יצרו ומושכו עליו. ויש להזכיר עוד בהקשר זה את דברי הריב"ש (סי' קעא) שכתב בענין זה "שדרך החכמים להפליג בהגדלת העונות כדי שישמר אדם מהכשל בהן". ובמיוחד נכון הדבר בעבירות שהעם פרוצים בהם הרבה וסבורים שהם כהיתר, ראו על כך לשונו של החיד"א בכסא רחמים בפתיחת מסכת כלה.

13. ראו בדברי העוזר מקודש על אתר, ובכתב סופר (אהע"ז קז) שאף שסומך על שיטה זו רק בשעת הדחק, מודה כי עיקר ההלכה כדעה זו, ובאגרות משה (אהע"ז סג) ציין כי "רוב הפוסקים" פסקו להלכה כדעה זו. בענין הערת הבית יוסף בבדק הבית, שר"י לא היה כותב את היתור אילו היה רואה את דברי הוזהר על חומרתו של איסור הוצאת זרע לבטלה, כבר העיר התשוות ש"י כי אין דברי ר"י סותרים כלל את דברי הוזהר על חומרת העבירה, אלא שלשיטתו החטא מוגדר רק בעושה כן לכוונת השחתה, ולא במוציא זרע למילוי תאוות, ואף הוסיף שניתן לדייק כן מדברי הוזהר עצמם. בחידושים וביאורים כתב אף הרב גרינמאן להבין כך בדברי הוזהר.

14. ראו יו"ד קפד י, ופתחי תשובה כב שם, בענין חובת היוצא לדרך לפקוד את אשתו, וכן יו"ד קצו פתחי תשובה ח. בדברי יציב יו"ד עא, הוזכר כי חובה זו של היוצא לדרך לפקוד את אשתו טרם יציאתו מכוונת אף לטובת האדם עצמו, ועל כן כתב לדרות חומרה מסוימת בענין הפרישה סמוך לווסת: "ובפרט בדור חלוש ובדיכוי של עקבות משיחא ברוחניות וגשמיות, יש מקום לחוש ח"ו לקלקולא, ופקדת נון ולא תחטא כתיב". על החשיבות ב'דור יתום זה' להטות את הכף לקולא ראו עוד בהר צבי יו"ד קסה. בבית יצחק (אהע"ז צא) הסביר ביחס לסוגיית שלש נשים משמשות במוך כי חכמים התירו לאדם לשמש לכתחילה באופן המחייב להשחית את הזרע, בכדי להציל את האדם מהרהורי העבירה, אליהם היה נופל אילו אסרו עליו לשמש עם אשתו במשך זמן עיבורה.

לעבירה, וכהוראת האחרונים שבדור פרוץ יש להורות כי עונת תלמיד החכמים היא פעמיים בשבוע כדין הפועלים, כי "שלוש הבית דורש בזה להקל ולא להחמיר"¹⁵. שיקולים חשובים אלה מעוררים צד היתר נוסף, והוא לדברי הפוסקים הסבורים כי האיסור קיים רק כאשר האדם מוציא זרע לבטלה וללא צורך, אך כל שעושה כן לתכלית חיובית אין הדבר נחשב לבטלה וכלל אינו אסור¹⁶.

ויש לחתום בדברי הרמ"א "ואע"פ שמותר בכל אלה כל המקדש עצמו במותר לו קדוש יאמרו לו" (אהע"ז כה, ב)¹⁷.

הערת העורך:

אף כי העיון מראה שיש בסיס מוצק למסקנת הרב יצחק רונס כאן, מומלץ מאד להימנע עד כמה שאפשר מיישום מעשי של היתרים אלה, פרט למקרים חריגים. לא בכדי השתמש הזוה"ק ובעקבותיו מן המחבר בשו"ע בלשון קשה כלפי עוון השחתה, כאשר ההקלה בדבר, במקום בו אין הכרח אמיתי לכך, מהווה פתח להידרדרות אישית, כפי שהניסיון מוכיח.

וראו עוד בספרי **רפואה מציאות והלכה**, סימן כה, פסקאות ה-ו, ובמקורות המצויינים שם.

15. ראו **ציץ אליעזר** י, יג. במקור הדברים בשו"ת **מעיל צדקה** (סי' נא) משמע כי אין זה מדין חובת עונה אלא כתקנת חכמים הנצרכת לגדור את פירצת הדור, ואילו ב**אגרות משה** (אהע"ז ג, כח) הביין שהיות והמציאות משפיעה על צרכי בני אדם בתחום זה, בדור פרוץ גוברת ה"תשוקה ותאוה" ואין זה בגדר עצת חכמים כי אם גדר חובת העונה מן הדין ממש. בספר **מצוות הבית** (עמ' צח) הוסיף הרב יוסף אפשטיין ש"אם לפי 'פרצות הדור' בזמנו של בעל שו"ת מעיל צדקה כך, מה נענה אנן אבתריה, אשר כל חללו של עולם נתמלא מזה, ולפי המסתעף מזה במזגי האישים הוא גם נוגע בשלום בית, כמוכן"

16. כן הסביר **החכמת שלמה** (שו"ע אהע"ז כג) את דברי **הספר חסידים** כי 'טוב' לו לאדם להוציא זרע בידיו אם בכך יציל עצמו מלבוא על ערוה או על אשתו בנדרתה. היות וההימנעות מעבירה נחשבת לקיום מצוה, המוציא זרע להציל עצמו מעבירה אינו עובר כלל על איסור הוצאת זרע לבטלה. **בשו"ת מהרש"ג** (סימן רמג) הוסיף כי עצה זו נכונה אף כשהאדם עושה כן בכדי להימנע מלבוא על פנויה טהורה שאיסורה מדרבנן, שגם כאן כוונתו להציל עצמו מעבירה ואין חומרת האיסור ממנו מציל עצמו משנה כלל. **ובדברות משה** (יבמות הערה ק) כתב בענין מה שהתירו חכמים לישא קטנה שאינה ראויה לילד על אף הבעייתיות מצד איסור הוצאת זרע לבטלה, שהתירו זאת מפני שהדבר משרת תכלית של מצוה פרטית וציבורית ועל כן אין זאת לבטלה

17. אמנם כל המבקש 'לקדש עצמו בשעת תשמיש', ראוי שישים לבו להוראת הגר"א "שעיקר החיוב בקדושת הזיווג היא בענין רבוי האהבה וההתאחדות ביניהם", כפי שמסר משמו הרב שניאור קוטלר זצ"ל, "שקיבל מאביו מרן הגר"א קוטלר זצ"ל שקיבל איש מפי איש עד הגר"א", משכן ישראל, ב עמ' מה.